

Juni 2011

Aktuellt från IOA

Institutet för organisations- och arbetslivsetik

Kära läsare!

Semestrarna närmar sig och vi vill gärna berätta vad som skett på IOA under våren.

Tidigt i vår kom boken "The Anatomy of Fraud and Corruption" som följdes upp med ett välbesökt seminarium i april. Christer van der Kwast och Åsa Nilsson medverkade, liksom boken författare Tomas Brytting, Veronica Morino och Richard Minogue.

Etikintresset i samhället verkar relativt oförändrat, men tar ofta fart i diskussionerna om höga cheferns bonusar eller vid andra uppmärksammade skeenden, till exempel mutaffärerna i Göteborg eller bedrägeriet vid Röda korset. Intresset för bemötandefrågor och värdegrund är dock stort, både i offentlig och privat sektor liksom hos civilsamhällets aktörer. Ofta kläs etiken i dessa begrepp.

Under våren har det också pågått ett intensivt arbete med chefsetik. Ett tiotal forskare och skribenter har skrivit om chefsetik utifrån sitt perspektiv och resultatet presenteras i form av en bok som kommer ut på SNS förslag i höst.

*Trevlig sommar!
Önskar Erik Blenberger och Tomas Brytting*

Samhällsvetare får handbok i etik

En ny bok "Etik för samhällsvetare – en etisk kod med fallbeskrivningar", släpptes i maj. Författare är Erik Blenberger som utarbetat boken genom samtal med erfarna samhällsvetare.

Erik Blenberger har tidigare skrivit etiska koder för socionomer och chefer.

– Det har alltid funnits diskussioner om vilka förpliktelser samhällsvetare inom offentlig sektor egentligen har i förhållande till medborgare, politiker och sin egen kunskap, men det har inte alltid kallats etik. I boken ges därför konkreta exempel på etiska dilemman en samhällsvetare kan hamna i, säger Erik Blenberger.

Boken har en resonerande karaktär men anger också ställningstaganden som utgör en etisk kod för samhällsvetare i Sverige och tanken är koden ska hjälpa samhällsvetare att utveckla det etiska samtalet både i yrkeslivet och under utbildningen. En etisk kod kan också ge en ökad professionell identitet. Koden har antagits av Akademikerförbundet SSR:s styrelse.

Allt fler yrkesgrupper utvecklar etiska koder. Koden blir en markering av att man företräder ett kunskapsområde och en yrkeskår. Att vara professionell innebär att kunna identifiera etiska problem, föra etiska resonemang och göra etiska bedömningar. En etisk kod kan bidra till att den etiska medvetenheten skärps inom de organisationer där man arbetar, skriver Erik Blenberger i sin inledning.

– Om en sådan här bok används, till exempel i utbildningen, så blir man mer medveten om de värderingar man själv har och att dessa värderingar kan diskuteras. Man utvecklar sin etiska kompetens, säger Erik Blenberger.

Samhällsvetare har ofta en viktig roll i sin organisation. De har kunskap som kan påverka organisationens inriktning och policy. Med kunskapen följer också ansvar. Hur ska kunskapen användas? I vems intresse? Och vilken samhällssyn ger man uttryck för när man formulerar problem och mål? Samhällsvetaren kan också ha arbeten som innebär begränsad självständighet, vilket kan leda till konflikter om man ställs inför direktiv som strider mot den egna övertygelsen eller mot den kunskap man har.

I bokens första kapitel diskuteras hur samhällsvetarens yrkesidentitet kan påverkas av vilken samhällssektor man arbetar inom. Därefter följer ett kapitel som tar upp identitet och roll utifrån normativa val. Etikens grundfrågor behandlas i ett eget kapitel, liksom etiska värden och normer. I kapitlet "Etiska personegenskaper" får läsaren bland annat stifta bekantskap med etiska personlighetsideal från historien. Alla kapitel avslutas med frågor som ska leda till samtal och reflektion. De etiska resonemangen i boken sammanfattas därefter i ett antal "Etiska riktlinjer" för samhällsvetare. I ett avslutande kapitel ges konkreta exempel på etiska problem. ●

Seminarier avslutades med en diskussion mellan bokens författare och gästerna Åsa Nilssonne och Christer van der Kwast. Från vänster Richard Minogue, Åsa Nilssonne, Veronica Morino, Christer van der Kwast och Tomas Brytting.

Bedrägeri är vanligare än vi tror

I amerikanska företag beräknas mellan sju och åtta procent av omsättningen försvinna på grund av bedrägerier och oegentligheter.

– **Bedrägerier har betraktats som undantag, som något ovanligt, men är vanligare än man tror, sa Richard Minogue, en av författarna till boken ”The anatomy of fraud and corruption”.**

– **Räkna** hur många gånger de vitklädda handbollsspelarna passar till varandra, säger Åsa Nilssonne, professor på KI och hjärnforskare.

De cirka femtio gästerna på IOA:s seminarium om bedrägeri och korruption sätter sig till rätta och granskar koncentrerat den korta filmen som visar en grupp handbollsspelare. När filmen är slut frågar Åsa Nilssonne om vi såg gorillan som passerade genom det spelande gänget. Några hade gjort det, de flesta inte.

Exemplet visar att vi har ett selektivt sätt att betrakta världen. Vi ser helt enkelt det vill se, vilket är viktigt i korruptions- och bedrägerisammanhang. Vet vi att gorillan finns, eller bedrägeriet, är vi uppmärksamma på den. Vet vi inte att korruption förekommer kan det, likt gorillan, passera obemärkt. Vi måste också våga se det som kanske inte alltid är bekvämt att upptäcka.

Åsa Nilssonne var inbjuden att reflektera kring bedrägeriets mekanismer på IOA:s seminarium om bedrägeri och korruption

den 6 april. Seminariet tog utgångspunkt i boken ”The Anatomy of Fraud and Corruption”, skriven av IOA:s Tomas Brytting i samarbete med korruptionsbekämparna Richard Minogue och Veronica Morino. Också Christer van der Kwast, före detta riksåklagare, reflekterade kring boken och författarnas inledningar.

Insikten om att det är svårt att avslöja bedrägerier, inte minst för att bedragaren ofta är karismatisk, framgångsrik och manipulativ, födde viljan att skriva en bok vars mål är att hjälpa alla dem som bevittnar bedrägerier att se och förstå processerna. Målgrupp är bland andra medarbetaren, internutredaren, aktieägaren, juristen och den som utbildar i ämnet.

Ofta fokuseras på den enskilde bedragaren, men boken utgår från ett annat perspektiv. Hur ser en organisation ut där bedrägeri eller korruption uppstår? Hur ser varningssignalerna ut, eller den ”slippery slope” som gradvis förändrar normerna på en arbetsplats?

– Om man inte ingriper med oegentlig-

heter från början så riskerar utvecklingen att bli negativ. Det kan till exempel börja med att man inte drar av gratismat från traktamentet. Så småningom utvecklas en kultur där det betraktas som en bonus. Ofta börjar det med ett litet fel och sedan blir man fartblind, sa Richard Minogue.

Tomas Brytting berättade om bedrägeriets mekanismer. Det måste finnas ett behov, till exempel av pengar, ett tillfälle eller en möjlighet och därefter kommer rationaliseringarna. ”Alla gör så”, eller ”jag har slitit här i så många år” är exempel på bortförklaringar. Men det är inte bara bedragaren utan också omgivningen som inte vill se vad som pågår. I de fallbeskrivningar som finns i boken och som bygger på verkliga exempel så finns flera exempel på just det. Alternativet är ju att ifrågasätta chefen eller gå till chefens chef och då är det lätt att börja tänka ”gagnar det mig?” Är chefen dessutom manipulativ tenderar allt man utsätts för att betraktas som normalt, enligt Tomas Brytting.

Veronica Morino berättade om sina år som bedrägeriutredare, där hon gått in i tomma kontorslokaler nattetid för att finna bevis på oegentligheter. Iförd plashandskar och hårskydd gällde det att finna så mycket material som möjligt, utan att själv lämna spår som kunde larma den misstänkte så att bevisen försvann.

– Jag gick från en akademisk tillvaro till att bli en Sherlock Holmes. Men efter fem år blev jag deprimerad av alla bedrägerier jag såg, så numera arbetar jag också förebyggande. Det är mer effektivt än att upptäcka dem i efterhand, berättade hon.

Veronica Morino tar idag teatern till hjälp för att gestalta hur bedrägeri och korruption kan yttra sig på en arbetsplats. Hon jämför deras sätt att arbeta med en Murder mystery dinner – en deckargåta som spelas med hjälp av professionella skådespelare och där publiken är med och finner gåtans lösning. På samma sätt framför de en teater om korruption eller bedrägeri som bygger på ett verkligt fall.

– Om vi vill lära oss om bedragaren, så måste vi också lära oss att fokusera på det vi ser, sa Veronica Morino.

Ett stort problem i bedrägeri- och korruptionssammanhang är att ingen spontant har intresse av att väcka frågan. Forskningen visar att ”whistle blowers” nästan undantagslöst råkar illa ut, därför är det ytterst en toppledningsfråga. Samtidigt är bedragaren ofta en karismatisk och framgångsrik ledare.

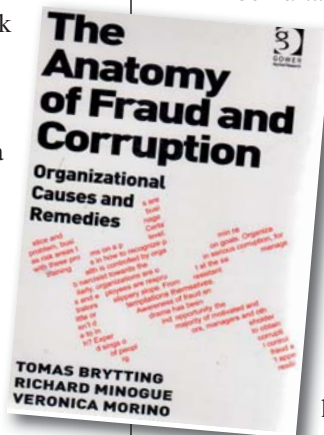
En av slutsatserna är att bedrägerier och korruption förekommer i alla organisationer överallt.

– Ibland tror vi att vi är bättre i Sverige, men det är en tveksam självuppfattning, sa Tomas Brytting.

Att bedrägerier är vanligare än vi tror, bekräftades också av Christer

van der Kwast, genom flera exempel. Ett av dem var FN:s olja mot mat-program i Irak. Tanken var att Saddam Hussein skulle få sälja olja i utbyte mot mat och medicin. Så småningom avslöjades en stor korruptionsskandal där ett stort antal företag hade gjort upp direkt med Saddam Hussein, däribland flera svenska.

– Vi bygger organisationer på harmoni och förtroende. Att börja införa misstänksamhet är att gå tvärs emot en framgångsrik organisationskultur. Men någon måste våga vara misstänksam, kanske är det internrevisorernas roll? sa Tomas Brytting. ●

Dålig kunskap om bedrägeri

En ny undersökning från Ernst & Young "European fraud survey 2011" visar att det finns en låg medvetenhet om korruption och mutor på svenska företag.

Undersökningen bygger på 2 300 svar från medarbetare i företag med över 500 anställda i 25 europeiska länder. Intervjuerna gjordes med personer på alla nivåer i företag i början av året och i Sverige deltog 101 personer. Ernst & Young har gjort den här typen av undersökningar sedan 2006 och resultatet från i år visar att det fortfarande finns en stor tolerans för oetiskt beteende i företagen.

Det positiva är att undersökningen visar att de företag som agerar etiskt vinner ekonomiska fördelar

En tredjedel av de anställda i företagen i Europa är beredda att betala kontanter, erbjuda presenter eller underhållning för att vinna en ny affär. I Sverige uppger en av fem chefer att de är beredda att betala mutor. Hälften av alla tillfrågade chefer sa sig beredda att ”ta genvägar” för att nå sina affärsmål och i Sverige är siffran ännu högre. 20 procent av de svenska cheferna sa också att de kan tänka sig att betala mutor för att vinna en affär eller behålla en kund.

— Medvetenheten om etiska regler och policys visar sig vara oerhört låg, i många fall blir en etisk policy inget annat än en skrivbordsprodukt. Som exempel kan nämnas att 80 procent av de tillfrågade inte har fått någon utbildning inom korruption, mutor eller bestickning, säger Erik Skoglund, ansvarig för Fraud Investigation and Dispute Services på Ernst&Young i ett pressmeddelande. ●

LÄS MER:

www.ey.com/SE/sv/Newsroom/News-releases/Pressmeddelande-2011-05-26-lag-medvetenhet

FOTO: FOTOAKUTEN.SE

Seminarier avslutades med en diskussion mellan bokens författare och gästerna Åsa Nilsson och Christer van der Kwast. Från vänster Richard Minogue, Åsa Nilsson, Veronica

Om IOA

Institutet för organisations- och arbetslivsetik grundades på Ersta Sköndal Högskola 2007 med hjälp av finansiering av Vattenfall, LKAB och Folksam. Institutet leds av Erik Blenberger, docent i etik, och Tomas Brytting, docent i företagsökonomi.

Bakgrunden var att allt mer intresse började riktas mot etik som egna frågor både i företagande och i offentlig sektor. Ett uttryck för detta var att allt fler verksamheter och professioner utvecklade en egen värdegrund eller etisk policy. Men det ökade intresset motsvarades inte av relevant forskning, vilket innebar en risk för att etikfrågorna blev mer retoriska än klargörande.

Under sina första år har IOA lagt grunden för en tillämpad arbetslivs- och organisationsetik genom flera projekt och studier. Nu går IOA vidare och målet är att skapa ett nationellt ledande kunskaps- och idécentrum för tillämpad etisk forskning om organisations- och arbetslivsetik.

Ett viktigt steg i det arbetet är att utveckla två långsiktiga forskningsprojekt om chefsarbetets etik och offentligt ägda företag. Det pågår också studier om till exempel bemötande och om relationen mellan varumärkesbyggande och värdegrundsarbete mellan olika samhällssektorer!

Läs mer om IOA på www.esh.se/IOA

Chefsarbetets etik

Ett av IOA:s prioriterade forskningsområden är chefsarbetets etik och under hösten kommer en antologi med namnet "Chefsarbetets etik" att ges ut på SNS förlag. Vilka etiskt laddade situationer möter chefer på olika nivåer och inom olika samhällssektorer och vilka etiska valsituationer har en chef idag?

En infallsvinkel är det förändrade arbetslivet. Arbetet har för många allt mer blivit ett sätt att definiera sig själv och sitt livsinnehåll. Vilka etiska överväganden medför detta både för utformningen av chefsrollen och för utvecklingen av chefen som person?

En annan vinkel är managementlitteraturen. Vilken människosyn ger de uttryck för? Vilka chefsdygder är på modet och vilken innebörd ges ord som rättvisa, transparens och lojalitet?

Ett annat dilemma i dagens arbetsliv är frågan om chefens auktoritetsutövning. Hur förhåller sig egentligen chefens auktoritet i förhållande till individens integritet? Kan chefen till exempel kräva utveckling och lärande? Andra frågeställningar rör chefer och bedrägerier, våra föreställningar om chefer och skillnaden mellan att vara chef på äldreboende som styrs och ägs av kommun, respektive privat vårdbolag.

Redaktör för boken är Tomas Brytting.

Offentligt ägda företag

IOA:s andra prioriterade forskningsområde är offentligt ägda företag. Debatten om dessa är ofta svåröverskådlig och består ofta av en oklar blandning av påståenden som ömsom bygger på fakta och ömsom på ideologi. Tanken är att en granskning och analys av detta område har stort allmänt intresse. Ett viktigt syfte är att kritiskt analysera olika argument i diskussionen och klargöra avgörande skiljelinjer i olika positioner.

En ingång i detta område är att näringsliv och offentlig förvaltning och service styrs av olika verksamhetslogik. Offentligt ägda aktiebolag blir då en äventyrlig hybrid, där värden och normer från två olika samhällssektorer ska relateras till varandra.

Samtidigt visar historien att staten i många länder har varit en stark industriägare och en ledande kraft i industrialiseringen, vilket i sin tur inneburit att det skapats möjligheter även för privata företag. Frågorna har då främst rört inom vilka branscher som staten ska tillåta privat verksamhet, om den i så fall ska regleras och om staten ska sälja sina företag till privata intressen.

En antologi om offentligt ägda företag, kommer att inleda detta program. Bokens redaktör är Erik Blenberger.

